

ÚJPEST
1840

1996. július

Újpesti Helytörténeti Értesítő

III. évfolyam 4. szám

A múlt üzenete

„A hasznos találmányok ébresztik fel a szeretetet a művészetek iránt” — hirdeti a német nyelvű felirat az 1837-ben készült épület homlokzatán. A kapudísz (amelynek egy részletét ábrázolja a kép) beépítve ma is látható a Baross u. 72. sz. közintézmény folyosóján

(Fotó: Krizsán Sándor)

Újpest község rendezett tanácsú várossá való átalakítására vonatkozó tervezet

Tisztelt Polgártársak!

Az 1886. évi XXII. törvénycikk kisközséget, nagyközséget és rendezett tanácsú várost szervezett. Amazok szellemi és anyagi erő hiányában csak megyei, illetve szolgabírói felügyelet és segédkezés mellett felelhetnek meg a közigazgatás ezerféle követelményeinek, míg a rendezett tanács férfias önállósággal intézi a város ügyeit.

Miként tehát a természetes fejlődés rendje is az, hogy a gyermek ifjává, az ifjú pedig férfivá lesz: úgy a községek életében is ugyanezen fejlődési fokozatokat tapasztaljuk. Újpest külsőleg már teljesen férfiúvá fejlődött, de lelke a testi fejlődés mögött maradt, mert az még mindig gyermek — azaz község.

A megyei törvényhatóság a belügyminiszterhez intézett féléves jelentéseiben már évekkel ezelőtt rámutatott e visszas helyzetre, de azok nem segíthettek rajtunk, mert a rendezett tanácsú várossá való átalakulást a törvény értelmében csak egyedül az adófizető polgárság mondhatja ki, arra a községet felsőbb hatósági paranccsal kényszeríteni nem lehet.

Széll Kálmán miniszterelnöksége idejében megvalósítani szándékolt ama eszme, hogy Újpest a fővároshoz csatoltassék, a politikai viszonyok megváltozása, főleg azonban a felmerült nagy nemzeti küzdelem miatt, hosszú időre, évtizedekre elodáztatott; minthogy pedig a főváros a becsatoltatás ellen annak idejében a leghatározottabban tiltakozott, kérdéses, hogy az évek multán újra felvetendő becsatolási tervet nem fogja-e a majdani minisztérium a főváros kérelmére végleg elejteni?

Ámde a községi szervezet elmaradottságának hátrányait napról-napra legjobban megsínyli a közigazgatást igénybe vevő adófizető polgárság, miért is a közügyekért önzetlenül lelkesedő polgárok már rég táplálták azt az óhajt lelkükben, hogy Újpestet kiemeljék elmaradottságából, s hogy mint a lakosság lélekszámához, magas színvonalon áll intelligenciájához, valamint a község külsejéhez

Újpest község rendezett tanácsú várossá való átalakítására vonatkozó tervezet.

Tisztelt Polgártársak!

Az 1886. évi XXII. törvénycikk kisközséget, nagyközséget és rendezett tanácsú várost szervezett. Amazok szellemi és anyagi erő hiányában csak megyei, illetve szolgabírói felügyelet és segédkezés mellett felelhetnek meg a közigazgatás ezerféle követelményeinek, míg a rendezett tanács férfias önállósággal intézi a város ügyeit.

Miként tehát a természetes fejlődés rendje is az, hogy a gyermek ifjává, az ifjú pedig férfivá lesz: úgy a községek életében is ugyanezen fejlődési fokozatokat tapasztaljuk. Újpest külsőleg már teljesen férfiúvá fejlődött, de lelke a testi fejlődés mögött maradt, mert az még mindig gyermek — azaz község.

Egyesüljünk tehát a közös cél megvalósításáért, tessük meg a mai káros és hátrányos közigazgatási helyzetet s emeljük fel Újpestet a maga méltó helyére; a rendezett tanácsú városok sorába.

Kelt Újpest, 1906. évi január havában.

A szervező bizottság:

Friedmann Ármán, elnök.		
Dr. Boros Mór,	Dr. Kálmán Ödön,	Kiszela Vilmos,
	jegyző.	
Fornheim Zsigmond,	Konyha Géza,	
pénztáros.	ellenőr	
Kéti Ferenc,	Dr. Ugró Gyula,	
	bizottsági tagok	

és 700 000 K-t meghaladó teherviselési képességéhez illik, rendezett tanács intézze e község közigazgatását. Eme óhaj immár a megvalósulás küszöbéig jutott, mert a polgárság áthatva a közérdek jogos kívánalmaitól, szívvel s lélekkel csatlakozik azok táborába, kik önfeláldozó lelkesedéssel karolták fel e felette fontos közügyet. Mert Újpest csak úgy fejlődhetik nagygyá, ha önálló független várossá alakul át, valamint a polgárság mindennemű jogos igényei és közkívánalmai csak akkor nyerhetnek teljes és kifogástalan kielégítést, ha a községi szervezetet a rendezett tanácscsal

váltjuk fel. Hozzá kell tehát fogunk legnagyobb eréllyel ennek a felállításához, hogy a megválasztandó városi hatóság, valamint a tudás, szakképzettség és az élettapasztalatok bő tárházával rendelkező, a város közérdekeinek fejlesztését szíven hordozó, 200 tagból álló városi képviselőtestület szervezetében elvégre megteremtjük Újpesten is a hivatásának magaslatán álló közigazgatást.

Nagyjában vázolva, e helyütt röviden rámutatunk a rendezett tanács előnyeire is, a melyek a következők:

1. Teljes önkormányzati jog. A vármegye főfelügyeleti jogán kívül kizárva lesz minden idegen beavatkozás a község közigazgatási körébe, s így a főszolgabírói gyámkodás és mindenhatóság örökre megszűnik.

2. Újpest saját választotta polgármester és tanács által önmaga fogja ellátni a polgárságnak katonai, ipari és mindennemű községi, közigazgatási ügyeit. Saját hatáskörében jogosítva lesz ellátni az összes piaci, vásári, építészeti és közegészségügyi közigazgatást.

3. Építkezési, köztisztasági, kéményseprési szabályrendeleteket alkothat, a megyei szabályrendeletek figyelmen kívül hagyása mellett.

4. Árva és gyámügyekben a hatósági jogokat saját árvaszéke által önmaga gyakorolja, miért is a gyámpénztár tartalékalapjának jövedelmét saját céljaira fordíthatja.

5. Új építkezéseknél az adómentesség az eddigi 10 év helyet 12 esztendő lesz, a mi az építkezési kedvet is emelni fogja.

6. Végül pedig természetszerű folyamánya lesz a rendezett tanács felállításának az, hogy a 46.000 lelket számláló lakosságú városnak meglesz a tekintélye és méltó súlya a vármegyében, valamint az országban is. Polgárai pedig mint független városi polgárok, polgári és politikai jogaik zavartalan gyakorlására nézve biztosítva lesznek.

Ezúttal csak még egy körülményre kell figyelmet fordítanunk. Az állami adó úgy a községekben, mint a rendezett tanácsú városokban egyforma, csak az az egyetlen eltérés van, hogy a kis- és nagyközségekben segédekkel dolgozó kézműiparok I. osztályú, míg ellenben a rendezett tanácsú városban III. osztályú kereseti adót fizetnek. Látszólagos ez eltérés is, mert az eddigi állami adónál többet senkire sem lehet kiróni, a községi pótdónál pedig nagy mérvű megtakarítást

értünk el. Különben nagyobb megnyugtatósságot beszereztük több rendezett tanácsú várostól az adókimutatási adatokat, a miktől kiviláglik, hogy míg Újpesten átlag

1 segéddel dolgozó iparos	30 korona
2 " " " "	42 "
3 " " " "	54 "

sőt több adót is fizet, addig például Mezőtúr rendezett tanácsú városban segéd nélkül dolgozó iparos 16 K-t, egy segéddel dolgozó iparos 20-tól 30-ig, 2 segéddel dolgozó iparos 30-tól 40-ig, 3 segéddel dolgozó iparos 40 K-tól 50 K-ig van megadóztatva. Gyöngyös rt. városban a segéd nélkül dolgozó iparosok 8-tól 20-ig, az egy segéddel dolgozó iparosok 20-tól 30-ig, míg több segéddel dolgozó iparosok 40 K-tól 50 K-ig vannak adóval megróva.

Nagykőrösön az 1-2 segéddel dolgozó iparosok 20-tól 30 K-ig terjedő adót fizetnek. Felsorolhatnók még egész sereg rendezett tanácsú város adóviszonyát, a melyekre pedig nem lehet ráfogni, hogy az Mezőtúron, Gyöngyösön vagy Nagykőrösön vettetett ki és így nem illik Újpestre, mert az állami adó a rendezett tanácsú városokban mindenütt egyforma s a melyekkel mind beigazolást nyer az, hogy a hol az iparosok III. osztályú kereseti adóval vannak megróva, ott leginkább kevesebbet, de többet semmi esetre sem fizetnek, mint Újpesten ez idő szerint a községi szervezet mellett, a mi az adókimutatásra való tekintettel igen természetesnek is tűnik fel. Az adó ugyanis 500 frt.-ot meg nem haladó házbér esetén a törvény értelmében a következőkép szabatik ki: Ha egy iparos 300 K házbért fizet és 3 segéddel dolgozik, most Újpesten három családtaggal együtt 54 K I. oszt. adót fizet, míg ha Újpest rendezett tanácsú várossá lesz, akkor a 300 K-ból a családtagok után 40%, vagyis 120 K leüttetik s a fennmaradó 180 K vétetik adóalapul, a minek 10%-a lesz a III. osztályú kereseti adó, ez pedig 27 K-tól 45 K-ig terjed, s így a fent kimutatott 54 K-nál jóval kevesebb.

A kereskedő polgártársaink figyelmét felhívjuk ama ténykörülményre, hogy a rendezett tanácsú város képviselőtestülete főleg Újpest kereskedelmének fejlesztését kell, hogy egyik főfeladatául tekintse, miért is a vámszedési terv, a mivel őket fenyegetik, minden komoly alapot nélkülöz. A 200 tagból álló képviselőtestület 100 virilis és 100 választott tagból fog állni. Elkép-

zelhető-e, hogy ezek a község éltető erejét képező kereskedelem tönkretetésére törekednének, pl. a kövezetvám behozatalával? Avagy ha az megvalósíttatnék: akkor azt a képviselőtestület nem Újpest lakosságára róná ki, hanem azokra, kik Újpesten kívül laknak s a mi utainkat koptatják a nélkül, hogy itt adót fizetnének, már pedig ezen a címen befolyó jövedelem ismét csak az összlakosság, így tehát a kereskedők közteherviselését apasztaná, ami azonban tervbe véve nincs, törvény pedig arra a rendezett tanácsú városokat nem kötelezi, hogy kövezetvámot szedjenek, a megvalósítás pedig akként is történhetik, amint már fentebb említettük, hogy azt ne a saját városi polgárok, hanem csak kizárólag az idegenek viseljék.

Nagyobb bizonyítékul idézzük szó szerint a közutakról szóló 1890 : I t.c. idevonatkozó 81. és 82. §-ait, melyek ekként szólnak:

„81. §. A vámszedés joga csak közutakon a városok és községek kövezetének használata fejében gyakorolható, illetve engedélyezhető. Ezen vámszedési jogot, illetve annak gyakorolhatását, a kereskedelemügyi miniszter engedélyezheti, ki e tekintetben a városok, a községek kövezetvámjára nézve a belügyminiszterrel egyetértőleg jár el. A kereskedelem-ügyi miniszter a vámszedési jog engedélyezését hivatkozva a közérdekre, bármikor megtagadhatja.”

82. §. A községek és így a rendezett tanácsú városok részére ezek közgyűlései kérelmezhetik a vámszedési jog engedélyezését. A kérelem a községi (r. tanácsú városi) közgyűlési határozattal együtt az illetékes törvényhatóság első tisztviselője útján terjesztendő a miniszter elé.”

Ezekből minden kiviláglik, hogy kövezetvámot szedni semmiféle község vagy város nem köteles, sőt azt csak miniszteri engedéllyel szedheti, de csak akkor, ha azt a városi képviselőtestület kéri és közérdekbe nem ütközik.

De kiviláglik ezekből az is, hogy a kövezetvám létesítésének feltételei teljesen azonosak úgy nagyközségben, mint a rendezett tanácsú városban: már pedig ha a mostani községi képviselő testület nem kívánta a kereskedőket ezzel sújtani: akkor még kevésbé fogja azt tenni a városi képviselőtestület, melynek soraiban sokkal több kereskedő lesz, mint van most a községi szervezetben, vagy ha a vám meg is valósíttatnék: akkor az semmi esetre sem a város polgárait, hanem kizárólag az idegeneket terhelné, a mi pedig nemcsak

igazságos, hanem méltányos is lenne, mert a ki koptatja a mi kövezetünket, a mihez egy fillér adóval sem járul, az a vámot megfizetheti, miáltal csak a község (város) jövedelme emelkednék.

Lehet-e tehát ezek után csak egyetlen öntudatos, önmagát megbecsülni tudó és a községnek javát és haladását szíven hordozó polgára Újpestnek, ki ezen sok és nagy előny tudatában teljes meggyőződéssel ne csatlakoznék ama mozgalomhoz, a melynek célja Újpest községnek rendezett tanácsú várossá való átalakulása: különösen kiemelve azt, hogy amint a mellékelt költségvetési tervezetből kitűnik, a rendezett tanács felállítása a mai községi közigazgatással szemben 40.000 K-t is meghaladó megtakarítással jár, minek bizonyosságául szolgáljanak a következő adatok:

Az 1906. évi községi költségvetési előirányzat I. Címe alatt személyzeti kiadásokra felvett 146.195 kor. Ezzel szemben ugyanezen célra szükségeltetik a rendezett tanács felállítása esetén:

(Ld. az 1. táblázatot!)

A megtakarítás leend a személyi kiadásoknál	12595 kor. — fill.
A személyzet költségmegtakarításhoz számítandó még 1 díszfogat	5000 ” — ”
Tetemes megtakarítás éretik el a felelős tanácsnokok által vezetett rendszeres gazdálkodás mellett a többi címeken előirányzott tételeknek is, így például:	
a költségvetés 22. rovata alatt	1333 ” 32 ”
25. ” ”	2000 ” — ”
26. ” ”	200 ” — ”
27. ” ”	5000 ” — ”
28. ” ”	1000 ” — ”
31. ” ”	400 ” — ”
32. ” ”	1400 ” — ”
33. ” ”	11677 ” 34 ”
36. ” ”	1200 ” — ”
54. ” ”	600 ” — ”
65. ” ”	5000 ” — ”

Vagyis úgy a személyi, mint az anyagi megtakarítás összesen 47405 kor. 66 fill.

Ebből leszámítandó a községi költségvetésbe felvett magánmunkálati díj fejében 7000 kor — fill.

Marad tényleges megtakarítás 40405kor. 66 fill.

Szám	H I V A T A L	Fizetés	Személyes pótlék	J e g y z e t
		korona	korona	
1	polgármester	5000		
1	főjegyző s elnöki tanácsnok	4000	1000	a költségvetés 17. kiadási ro- vata terhére
3	tanácsnok (h. polgármester) 1 á 3600 K. 2 á 3000 K.	9600		
1	árvaszéki ülnök	3200		
1	főszámvevő	3000		
3	jegyző (á 2400 K.)	7200		
1	ügyész	2000		
1	pénztáros	2600	400	a költségvetés 17. kiadási ro- vata terhére.
1	ellenőr	2500		
1	közigazg.	1500		
3	foglalmazó (á 2200 K.)	6600		
3	foglalmazó gyakornok (á 1200 K.)	3600		
2	adótiszt (á 1800 K.)	3600		
3	számtiszt (á 1600 K.)	4800		
1	iktató	1600		
1	kiadó	1600		
10	írnok (á 1200 K.)	12000		
5	végrehajtó (á 1400 K.)	7000		
5	irogépkezelőnő (á 840 K.)	4200		
1	gazda s piacbiztos	1400		
1	tűzoltóparancsnok	*		*1. a mellékelt költségvetés 33. kiad. rovatsz. alatt.
1	főorvos	2400	600	a költségvetés 17. kiadási ro- vata terhére.
2	orvos (á 1400 K.)	2800		
3	kerületi szülésznő (á 240 K.)	720		
1	állatorvos	1600	1400	" " "
1	vágóhídi felügyelő (lakás, fűtés és vil.)	1600	400	" " "
1	mérnök	2400		
	rendőri személyzet 1. költségv. 21. fsz. a.			
	tűzoltó " " " 33. fsz. a.			
	gimnáziumi tanártestület " 42. fsz. a.			
	iparisk. tanító személyzet " 47. fsz. a.			
	óvodai " " " 49. fsz. a.			
15	községi szolgáló (á 840 K és ruházat)	12600		
1	vágóhídi segédszolga	400		
1	könyomdász	1000		
1	házmester (lakás, fűtés és világítás)	840		
	fogyasztási személyzet	20000		
1	gépmeister	240		
	összesen	133800		
	A községi költségvetés szerint	146195		
	Megtakarítás	12595		

Jegyzet. A személyes pótlék a törzsfizetéshez csatoltatik, miután a megyei jegyzői nyugdíj-hozzájárulás megfelelőleg apasztatni fog.

1. táblázat

Lényeges, de számszerűleg ki nem mutatható megtakarítás a községi polgárookra és főleg azonban az iparosokra és kereskedőkre abból ered majd, hogy ipari, kereskedelmi ügyekben többé sem Vácra, sem Budapestre nem kell fáradniok, pénz és időt takarítván meg ezáltal is. De az összlakosságra nézve is megfizethetetlen előny lesz az, hogy mindenki Újpesten saját választotta hatóságát tetszése szerinti időben felkeresheti s igénybe

veheti, így tehát a pótdót, a mai szervezet mellett, tetemesen emelő egyéni kiadások teljesen elesnek. A szabályrendeleteket (így pl. a kéményseprést) a 200 tagból álló képviselőtestület a polgárok érdekkörének figyelembe vétele mellett fogja megalkotni, miáltal a mostani súlyos közterheket szintén csökkentheti.

A fogyasztási adókezelés és a községi közmun-
kaköltség felelős tanács megvalósítása esetén

ugyancsak apasztani fogja a közteherviselést, de mert ezúttal szigorúan csak a községi költségvetéssel szemben állítottuk a tanácsi költségeket, e tételeket azúttal figyelmen kívül kellett hagynunk.

Lássuk már most a tanácsi személyzet jövőbeli beosztását a jelenlegi községi személyzettel szemben. Jelenleg van a községnek 57 végleges és 17 ideiglenes, mindössze 74 főből álló személyzete a tanügyi, rendőri és tűzoltói személyzeten kívül, kiknek teendőit a főjegyző előterjesztése alapján a községi elöljáróság által megállapított s a képviselőtestület által jóváhagyatott munka-beosztási rend állapítja meg.

Ez utóbbiak számbavétele nélkül a rendezett tanácsú város közigazgatását 76 illetve 86 főből álló s részben véglegesen, részben 6 évtől 6 évre újból választandó személyzet látná el, a kik a megfelelő ügyosztályokban a következőkép osztatnának be:

	Polgármesteri	Elm. tan.-nok s főjegyzői	Közigazgatási s katonai	Adóügyi	Gazdasági	Főorvosi	Árvaszerzési	Főszámviteli	Összesen	Jegyzet
	ü g y o s z t á l y									
Polgármester	1								1	
Főjegyző		1							1	
Tanácsnok	6		1	1	1				9	
Jegyző			1	1					2	
Ülőök								1	1	
Ügyész										
Főszámv. vevő								1	1	
Pénztáros				1					1	
Ellenőr				1					1	
Községm.								1	1	
Mérnök					1				1	
Foglalkozó és f. gy. nok	1	1	1	1	1		1		6	
Adótitkár				2					2	
Számtiszt				2					2	
Végrehajtó			1	4					5	
Iktató s kiadó		2							2	
Irnokok	1	1	2	1	1	1	2	1	10	
Iránykezelő		1	1	1	1		1		5	
Főorvos							1		1	
T. orvosok							2		2	
Szülésznők							3		3	
Állatorvos					1				1	
Vágóhídi felügyelő					1				1	
Gazda					1				1	
Tűzoltó parancsnok					1				1	
Könyvtáros					1				1	
Házmeester					1				1	
Szolgák	1	1	2	6	3	1	1	1	16	
Tanári-, tanítói és ovó- női személyzet										
Összesen:	10	7	9	21	14	8	13	4	86	

Hogy a 76 illetve a 10 tiszteletbeli tisztviselővel együtt 86 főből álló személyzet bőségesen elláthatja a legnagyobb igényel szemben is a közigazgatást községünkben, arra elég ha rámutatunk, hogy Vác r.t. város közigazgatását leszámítva a rendőröket összesen 34 főből álló testület szolgálja, s így, ha Újpestnek háromszor akkora lakossága van is mint Vácnak, a közigazgatást kétszer nagyobb számú személyzet vagyis 68 is

elláthatná, de mi még ennél is többet, 86-ot irányoztunk elő, csakhogy a polgárság minden kívánsága a legkényelmesebb kielégítést nyerhessen.

Lássuk tehát a mellékelt községi költségvetési tervezet végeredményét, összehasonlítva a rendezett tanácsi költségtervezettel:

M É R L E G

I. A községi költségvetés szerint:

A kiadások főösszege	733.627 K 36 fill.
A bevételek "	561.000 K 37 fill.
A fedezetlen hiány	172.626 K 33 fill.

A rendezett tanács költségvetése szerint:

A kiadások főösszege	691221 K 70 fill.
A bevételek "	554000 K 37 fill.
Fedezetlen hiány:	137221 K 33 fill.

A községi költségvetés szerinti hiány:

172626 K 99 fill.

A tanácsi

" "

137221 K 33 fill.

A községi költségvetéssel szemben

35405 K 66 fillérrel

a tanácsi költségvetés kevesebb

ami több mint 7 %-os pótdó megtakarításnak felel meg a község minden lakosára nézve egyformán.

II. A községi közmunka költségek címén

1905 évben befolyt	31189 K 34 fill.
ebből kiadott	29542 K 89 fill.
maradvány:	1641 K 45 fill.

Ezen címen felmerült költségek a tanács felállítására esetén is egyforma teherviselést képeznek.

III. A szemét kifuvarozására

előirányoztatott	15020 K 20 fill.
Ebből levonandó a községi dísz-	
hintó után felmerülő	5000 K - fill.
marad	10020 K 20 fill.

Minthogy a 15020 kor. 20 fill. fedezése céljával a háztulajdonosokra külön 4%-os pótdótt vettett ki, az 5000 kor. levonása után a pótdó csak 2.6% lesz, vagyis a megtakarítás itt 1.4% a mihez a fent kimutatott 7%-ot hozzáadva a háztulajdonosok a rendezett tanácsú város létesítése esetén 8,4 %-os pótdóval fognak kevesebbet fizetni mint most, megjegyezvén, hogy 1906. évben az elöljáróság a község lakosságára 34 %-os ezen felül a ház-

tulajdonosokra még 4%-os vagyis összesen 38%-os pótdót vetett ki, holott a fentebbi számítás folytán a rendezett tanács felállítása esetén legfeljebb 27%-os pótdó fogja terhelni a lakosságot.

E számok minden ékesszólásnál fényesebb adatokat szolgáltatnak.

A saját érdekét szíven viselő polgárságon múlik most már egyedül az, hogy akarja-e a kiskorúságot a nagykorúsággal, a korlátolt cselekvőképességet az önálló rendelkezési joggal, a falusi szervezetet a rendezett tanáccsal felcserélni vagy nem?

Ha igen, úgy sorsán segíteni is fog ha pedig nem akarja az eddigi közigazgatási gyámhatóságot lerázni a nyakáról, úgy minket nem érhet semmi vád, mert megcselekedtük azt a mi kötelességünk volt, egyebet nem tehattünk.

Egyesüljünk tehát a közös cél megvalósítása végett. Szüntessük meg a mai káros és hátrányos közigazgatási szervezetet s emeljük fel Újpestet a maga méltó helyére: a rendezett tanácsú városok sorába.

Kelt Újpest, 1906. évi január havában.

A szervezető bizottság:

Friedmann Ármin,
elnök.

Dr. Boros Mór, Dr. Kálmán Ödön,
Kiszela Vilmos
jegyzők

Fornheim Zsigmond
pénztáros

Konyha Géza
ellenőr

Réti Ferenc, Dr. Ugró Gyula
bizottsági tagok

Melléklet

Rovatszám	Bevételek címe	Újpest			
		község költségvetése az 1906. évre	tanácsának felállításán esetén felmerülő költségek		
		kor.	all.	kor.	all.
	FEDEZET.				
	A) Valódi bevételek.				
	a) Rendes bevételek.				
	I. cím.				
1	1904. évi pénztár maradvány	7433	—	7433	—
	II. cím.				
2	1906. évben remélhetőleg befolyó pótdó követelési hátralék	40386	—	40386	—
	III. cím.				
3	Jogok, díjak és javadalmazások:				
4	Helypénzszedési jog bérlete	42355	54	42355	54
5	Révbérlet	80	—	80	—
6	Mérték hitelesítés jövedelme	6002	—	6002	—
7	Regale fogyasztási adó, vágóhid és községi fogyasztási adó jövedelme	265000	—	265000	—
	Fogyasztási adókezelési jutaléka	4800	—	4800	—
8	Személtörési jogbérlete	706	—	706	—
9	Intési és végrehajtási díjak.	6000	—	6000	—
10	Ipardíjak	3500	—	3500	—
11	Sértés vizsgálati és husvizsgálati díjak	2000	—	2000	—
12	Iparskola állam segélye	1600	—	1600	—
13	Vármegyei hozzájárulás az Árpád ut fenntartásához	10300	—	10300	—
14	Büntetés pénzekből és engedély díjakból szegények ellátására szolgáló jövedelem	7000	—	7000	—
15	B. U. R. villamos vasut hozzájárulása (2% a bruttóból)	4000	—	4000	—
16	Budapestvidéki vasut hozzájárulása	500	—	500	—
	IV. cím.				
	Értékpapírok és tőkepénzek jövedelme:				
17	100.000 kor., kölcsöntőke 4% kamata	4000	—	4000	—
18	600 korona névértékű 4%-os kötvény kamata	24	—	24	—
19	150.000 kor. pártjog kártalanítási tőke kamatai	6000	—	6000	—
	V. cím.				
	Ingók és ingatlan jövedelme.				
20	Községközi üzlethelyiségek bérjévedelme	7500	—	7500	—
21	Mázsaház jövedelme	800	—	800	—
	IV. cím.				
	Vegyes bevételek				
22	Magán munkálatokból eredő jövedelem	7000	—	—	—
23	Vegyes bevételek	2000	—	2000	—
24	Visszatérülő előlegek	1600	—	1600	—
25	Gymnásiumi tandíjakból	6408	—	6408	—
	VII.				
	Külön kivetésekből.				
26	Háztulajdonosok által fizetendő járdaköltség	67420	80	67420	80
27	5% iskolai pótdó	16881	57	16881	57
28	Szemétkihordási költségek	15020	20	15020	20
29	Kéményseprő díjak	24583	26	24483	26
	Összes bevételek:	561000	37	554000	37

Rovatszám	Kiadások címe	Újpest			
		Község költ- ségvetése az 1906. évre		tanácsának fel- állításán esetén felmerülő költ- ségek	
		kor.	öml.	kor.	öml.
	SZÜKSÉGLET.				
	A.) Valódi szükséglet.				
	a.) Rendes kiadások.				
	I. cím.				
	Személyi járandóságok				
1	Tisztviselők, segéd és szolgál- személyek járandósága	100480	—	113360	—
2	Radics Dávid községi pénztá- ros személyes járandósága	600	—	—	—
3	17 ideiglenes munkaerő napi- díja á 3 kor.	18615	—	—	—
4	Napidíjasok segélye	1800	—	—	—
5	Fogyasztási személyzet járan- dósága	20000	—	20000	—
6	Piacbiztos napidíjai á 4 kor.	1460	—	—	—
7	Szolgálatot teljesítő esküdtek napidíjai	3000	—	—	—
8	Gyepmester fizetése	240	—	240	—
	II. cím.				
	Adók és tartozások.				
9	1906. évi állami adó	598	—	598	—
10	illeték egyenérték	115	56	115	56
11	Orsz. betegápolási pótdadó	124	16	124	16
12	Törvény hatósági utadó	3	00	3	—
13	Katonabeszállásolási pótdadó	13	43	13	43
14	Vármegyei közigazgatási pót- adó	16	90	16	90
15	Vármegyei könyvmda alap	24	—	24	—
16	Tanítói nyugdíj alap	300	—	300	—
17	Jegyzői nyugdíj alap *)	7800	—	7800	—
18	Fogyasztási adó megváltása	95000	—	95000	—
19	Átvonuló állami út fentartása	1110	—	1110	—
20	Községi javak biztosítása	350	—	350	—
21	Állami rendőrségi hozzájárulás	4258	—	4258	—
22	Bejelentési bivatall költségei	1333	32	—	—
	Átvitel:	257241	37	243313	05

JEGYZET: E címen legfeljebb 4000 K teher hárulhat a városra, de e tételt mégis változatlanul meghagyatott, mert az előirányzott 8800 K személyes pótlék ezen címen leendő megtakarításból fog fedezetelni.

Rovatszám	Kiadások címe	Újpest			
		Község költ- ségvetése az 1906. évre		tanácsának fel- állításán esetén felmerülő költ- ségek	
		kor.	öml.	kor.	öml.
	Áthozat:	257241	37	243313	05
23	Kölcsöntőke visszafizetése	20000	—	20000	—
24	Kikötő piac bérlete	1126	—	1126	—
	III. cím.				
	Gazdasági kiadások.				
25	Községi épületek fentartása	6000	—	4000	—
26	Vágóhid jókarban tartása	1200	—	1000	—
27	Irodai szükséglet	11000	—	6000	—
28	Fűtés és világítás	5000	—	4000	—
29	Örökhasznbérlet telkek bérei	163	72	163	72
30	Telefon előfizetési díjai	270	—	270	—
31	Napidíjak és utiköltségek	1000	—	600	—
32	Ujjonozási költségek	1600	—	200	—
33	Tűzrendészeti kiadások	21677	34	10000	—
34	Községi közvilágítás	30000	—	30000	—
35	Járési közművelődési egyesü- let segélye	100	—	100	—
36	Községi ingó vagyon és hiv. helyiségek berendezési be- szerzése	2000	—	800	—
37	Anyakönyvi hozzájárulás	1500	—	1500	—
38	Községi szolgák és tűzoltók ruházata	3000	—	3000	—
39	Végrehajtási költségek	5000	—	5000	—
40	Temető beszerzési alap	1000	—	1000	—
41	Faiskola fentartása	100	—	100	—
	IV. cím.				
	Iskolai kiadások.				
42	Gimnázium céljaira	13146	60	13146	60
43	Elemi iskolák járuléka	4000	—	4000	—
44	Polgári fiúiskola segélye	2400	—	2400	—
45	Polgári leányiskola segélye	1200	—	1200	—
46	Ujpesti zeneiskola segélye	1200	—	1200	—
47	Községi ipar- és rajziskola- fentartása	10000	—	10000	—
48	Asztalos szakiskola segélye	1000	—	1000	—
49	Községi óvodák fentartása	15000	—	15000	—
	Átvitel:	416925	03	380119	37

Rovatszám	Kiadások címe	Újpest			
		Község költ- ségvetése az 1906. évre		tanácsának fel- állításán esetén felmerülő költ- ségek	
		kor.	öml.	kor.	öml.
	Áthozat:	416925	03	380119	37
50	Siketnéma iskola segélye	600	—	600	—
51	Női ipar- és rajziskolához hoz- zájárulás	1600	—	1600	—
52	Ujpesti Tornaegylet segélye	300	—	300	—
53	Ipariskolai tanulók milleniumi ösztöndíja	50	—	50	—
54	Tan- és ovóköltések össze- írási költsége	600	—	—	—
55	Nép könyvtár fentartása	168	—	168	—
56	Beniczky Ferenc alapítvány kamata	100	—	100	—
	V. cím.				
	Arva és szegényügyi kiadások.				
57	Árvák és letelek fentartása	4000	—	4000	—
58	Szegények segélyezése	12000	—	12000	—
59	Népkonyha és melegedő szoba	4000	—	4000	—
60	Szegény tanulók segélye	1000	—	1000	—
61	Baternay Gézné kegydíja	300	—	300	—
62	Lukács Jmréné kegydíja	300	—	300	—
	VI. cím.				
63	Egészségügyi és kórházi kiadások.	4000	—	4000	—
	VII. cím.				
	Tartozások.				
64	Kölcsöntőke törlesztése	91909	98	91909	98
	VIII. cím.				
	Vegyes kiadások.				
65	Vegyes kiadások	15869	93	10869	93
66	Visszatérülő előlegek	1600	—	1600	—
67	Be nem folyt községi pótdadók ellenszámlája	40238	37	40286	37
	IX. cím.				
	Külön kivétásból fedezendő kiad.				
68	Járdaépítési költségek	82868	32	82868	32
69	5% iskolai pótdadó	16681	57	16681	57
70	Szemétkihordási költség	15020	20	15020	20
71	Kéményseprési díjak	23447	98	23447	98
	Mindösszesen:	739627	38	691221	70

Buda Attila:*

Néhány lap Újpest könyvtártörténetéből

Az első világháború befejeződésével a mérhetetlen anyagi pusztulás mellett, a szellemi élet területén is rettentő veszteségek köszöntöttek Magyarországra. A kiegyezés óta ugyanis az ország műveltségi szintje, nem ellentmondás nélküli fejlődés következtében, de fokozatosan emelkedett, az oktatási intézmények s a különféle végzettséggel kibocsátott tanulók száma, az ország lakosságán belüli százalékos arányuk növekedésnek indult. Ámde ez azt is jelentette, hogy a rendszeres és az alkalmoszerű olvasók száma is gyarapodni kezdett, akiknek igényeire figyelve és azt befolyásolni igyekezve egyfelől a könyvkiadók és a könyvkereskedelem, másfelől a könyvtárak saját hálózatukat létrehozták. A kiegyezés utáni differenciált könyvtári rendszernek, gyűjtőkörtől függetlenül, központi gondolata volt közművelődési feladatok ellátása is. Ennek tartalmáról ugyan időről-időre viták robbantak ki, de magát a tevékenységet senki sem kérdőjelezte meg. Mivel ez a szolgáltatás elsősorban a vidéki, állami, önkormányzati és más intézmények által fenntartott könyvtárakban testesült meg s mivel a trianoni béke után vidéki könyvtáraink igen nagy számban kerültek az országhatáron túlra, az 1920-as évektől a magyar művelődésügy irányítói számára központi feladatot jelentett a korábbihoz hasonló állapot felújítása.

A kialakult helyzeten a kulturális vezetés úgy igyekezett segíteni, hogy országos és helyi szinten egyaránt a különféle, a műveltség terjesztésében részt vevő intézmények (könyvtárak, múzeumok, levéltárak, stb.) összehangolt működését szorgalmazta, a könyvtárépítő tevékenység mellett. Ezt mozgíthatta elő az is, hogy az egyes intézmények kérhették közgyűjteménnyé nyilvánításukat, ami számukra több előnnyel és természetesen kötelezettségekkel is járt.

Az alább következő dokumentumok, melyek az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének leletmentő és feltáró munkájának következtében kerültek napvilágra s melyeknek közlésre való átengedéséért Voit Krisztinának, a tanszék vezetőjének tartozunk

köszönettel, erről az időszakról szólnak.

Az első beadványt Erődi-Harrach Béla, az Országos Szociálpolitikai Intézet vezetője intézte Hóman Bálinthoz. Az intézetről az Újpesti Helytörténeti Értesítő egy korábbi számában olvashatunk részletesen. Az 1935. évi 9300. sz. rendelet intenciójának lényege: a nyilvános jellegű könyvtári gyűjteményt a minisztérium nyilvánítsa közgyűjteménnyé. (Ezt ugyanis kérni kellett, az ehhez szükséges feltételek megteremtésével.) A VKM nyilván kereste a megfelelő megoldást, a gazdasági válság évei azonban nem kedveztek az ügyek gyors elintézésének, ezért csak két év múlva címzett a Közgyűjtemények Országos Felügyelősége egy leiratot Újpest és Rákospalota polgármestereihez, együttes közkönyvtár létrehozását javasolva, alapul véve, az Országos Szociálpolitikai Intézet könyvtárát és egyben csatlakozva ahhoz, mely esetben támogatná annak közgyűjteménnyé alakítását.

A rákospalotai választ nem ismerjük, Semsey Aladár nevében azonban Szabó Sándor tanácsnok tudakozódott a felállítás költségeiről. Pasteiner Iván válasza kitért arra az esetre, amelyben közösen s arra is, amelyben Újpest egyedül létesítené a közkönyvtárat. Egyben javaslatot tett „közművelődési ház” építésére. A gondolat ismerős, a második világháború után országszerte hasonló funkciójú épületeket hoztak létre, néha kissé elméretezve, túlságos igényeket feltételezve. Utolsó iratunk Semsey Aladártól származik, aki a városi könyvtárnak közkönyvtárrá/közgyűjteménnyé nyilvánításához szükséges altisztai állás létesítéséhez kérte a Felügyelőség segítségét. A három beadvány és két fogalmazvány érdekes adalékokkal szolgál Újpest két világháború közötti művelődési viszonyaihoz.

Az iratok lelőhelye:

M. Kir. Belügyminisztérium Közgyűjtemények Országos Felügyelősége. Az újpesti Országos Szociálpolitikai Intézet könyvtárának közgyűjteménnyé nyilvánítása. Országos Levéltár K 729. 4. csomó 151/1935. Újpest megyei város polgármestere Közgyűjtemények Országos Felügyelősége. Városi közkönyvtár szervezése. Országos Levéltár K 729. 5. csomó. 151/1937.

*A szerző az ELTE Bölcsészstudományi Kar, Magyar Irodalomtörténeti Intézet könyvtárának vezetője

Nagyméltóságú M. kir. vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr!

A vezetésem alatt álló Országos Szociálpolitikai Intézet újpesti Anyaintézete Népművelési osztályának keretében fenntartott nyilvános jellegű könyvtári gyűjtemény az évek során át a fejlődésnek arra a fokára jutott, amelynek számbavételével a célnak teljesebb szolgálata érdekében elkerülhetetlenül szükségessé vált eddigi szervezetének megfelelőbb módosítása.

A könyvtár könyvállománya, a felosztatott Erzsébet Népakadémia könyvtárából besorozott munkákkal együtt, 37.000 kötetből áll és fejlődésének mérvét az utolsó öt évben a következő adatok szemléltetik:

Év	Olvasók száma	olvasott kötetek száma
1930	746	15.651
1931	659	17.035
1932	1106	19.273
1933	962	21.285
1934	1156	22.739

Ezek az adatok arra mutatnak rá, hogy könyvtárunk közművelődési szempontból nem csak jelentős, de egyenesen nélkülözhetetlen szerepet tölt be Újpest város és a vele összefüggő Rákospalota megyei városok lakosságának irányában és az a meggyőződésünk, hogy az 1929. évi XI.t.c. valamint Nagyméltóságodnak e törvény végrehajtása tárgyában kiadott 1935. évi 9.300 számú rendelete intencióinak teszünk eleget, amidőn tisztelettel kérjük, méltóztassék könyvtárunkat az említett törvény 1.§-a alapján közgyűjteménnyé nyilvánítani. Alapítványunk tulajdonjogának a törvény 7.§-a alapján való érintetlenül hagyása mellett.

A könyvtár közgyűjteménnyé nyilvánítása különösen két szempontból lenne kívánatos. Először, hogy a közgyűjtemények összességében való szerves bekapcsolódása révén a ráváró kultúrfeladatok szolgálatát, a munkamegosztás részeseként, az egységes elvek figyelembe vételével sokkal teljesebb eredményességgel tudná ellátni, másodsor a könyvtár további fejlődésének biztosításához a jövőben feltétlenül szükség van arra a támogatásra, amelyet a közgyűjteménnyé-

nyilvánítás alapján az említett törvény 9-11. és a rendelet 20-21.§-ai alapján igényelhet.

A közgyűjteménnyé-nyilvánítással kapcsolatban Alapítványunk mindazokat a kötelezettségeket, melyeket a törvény 8.§-ának utolsó bekezdése és a végrehajtási rendeletnek e szakasszal összefüggő intézkedései rárónak, vállalja.

Egyben szeretném Nagyméltóságodnak szíves figyelmét ráirányítani a könyvtárnak közgyűjteménnyé-nyilvánításával kapcsolatban feltétlenül megoldást kívánó problémájára, amely a könyvtárvezető személyével kapcsolatos. A könyvtárat az 1923 év óta dr. Fodor Árpád vezeti, aki a magyar könyvtárügy legkiválóbb szakemberei sorába tartozik és úgy tudományos felkészültsége, mint a feladatra való rátermettsége, szorgalma és munkabírása folytán erre a vezetésre hivatott is.

Dr. Fodor Árpád az 1923 év óta egészen a legutóbbi időkig a könyvtár vezetését teljesen díjtalanul, a tanulmányi otthon tagjaként látta el és csak az 1934. évben, az állástalan diplomások elhelyezésére indított akcióval kapcsolatban sikerült Nagyméltóságod különös jóindulata alapján a havi 80.- pengős javadalmazású helyek egyikét elnyernie és mint ilyen, szolgálattételre könyvtárunkhoz beosztást kapnia.

A könyvtár munkájának jelentősége, amelyre jellemzők a fenti forgalmi adatok, megkívánják azt, hogy a könyvtárvezető helyzete rendeztessék, amire most úgy lehetne megoldást találni, hogy Dr. Fodor Árpád a Vallás és Közoktatásügyi tárca keretében most már végleges minőségben bármily szerény állásra kineveztetnék és szolgálattételre továbbra is a közgyűjteménnyé nyilvánítandó könyvtárunkhoz nyerne beosztást. A másik megoldási lehetőségként tisztelettel javasolom Nagyméltóságodnak, méltóztassék a Nagyméltóságú M. Kir. Belügyminiszter Úrnál közbelépni arra vonatkozólag, fejezze ki Újpest város képviselőtestülete előtt határozott kívánságát egy könyvtárnoki állás rendszeresítése érdekében, melyre dr. Fodor Árpád alkalmaztatnék, akit a közgyűjteménnyé nyilvánítandó könyvtárunkhoz kellene szolgálattételre beosztani. Erre jogcím is van. Ugyanis a törvény 5.§-ának 4. pontja kimondja, hogy a törvényhatóságok és községek (városok) kötelesek „a közgyűjtemény kezelésére a Tanács kívánságára, a belügyminiszter hozzájárulásával más munkakörben nem foglalkoztatott tudományos tisztviselőt alkalmazni”.

Újpest városnak magának közgyűjteménnyé nyilvánítható könyvtára nincsen, sőt „Jókai népkönyvtár”-ának kezelését is Intézetünk könyvtárára bízta, tehát Intézetünk a közel 70.000 lakosú Újpest megyei város helyett végzi el 37.000 kötetből álló könyvtárával azt a közművelődési szempontból nélkülözhetetlen munkát, amelyet különben magának a városnak a saját erejéből kellene elvégeznie. Akkor, amidőn Intézetünk a könyvtárat saját erejéből tartja fenn, egyben annak elhelyezéséről is maga költségéből gondoskodik, a könyvtárnoki állás kiadásainak elvállalásával a város még mindig igen szerény módon részesedne azokban a terhekben, melyeknek túlnyomó részét Intézetünk vállalja a város kulturális érdekeinek szolgálatában.

A könyvtárunk könyvállományát feltüntető 3 db. katalógust egyidejűleg tisztelettel bemutatom.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1935. évi július hó 6.-án.

Erődi-Harrach Béla
egyetemi nyilv.r.tanár,
az Országos Szociálpolitikai Intézet
alapítványi igazgatója.

157-1935.n.

ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

(ALAPITVÁNY)

ÚJPEST, ERKEL-U. 26-28. TEL.: 95-0-44.

ALAPITVÁNY-IGAZGATÓ:

DR. ERŐDI-HARRACH BÉLA DR.

egyet. nyilv. r. tanár.

157. 42. /1935. sz.

NAGYMÉLTÓSÁGU M.KIR.VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER UR!.

A vezetésem alatt álló Országos Szociálpolitikai Intézet újpesti Anyain-tézete Népművelési osztályának keretében fenntartott nyilvános jellegű könyvtári gyűj-temény az évek során át a fejlődésnek arra a fokára jutott, amelynek számbavételével

szolgálatában érdekében elkorúlhatalmenül szükségessé vált eddigi szer-

ja a város kulturális érdekeinek szolgálatában.

A könyvtárunk könyvállományát feltüntető 3.drb.katalógust egyidejűleg tisztelettel bemutatom.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1935.évi július hó 6.-án.

Erődi-Harrach Béla

egyetemi nyilv.r.tanár,
az Országos Szociálpolitikai Intézet
alapítványi igazgatója.

Dr. Szóts József úrnak
Rákospalota m. város polgármesterének
Rákospalota

Dr. Semsey Aladár úrnak
Újpest megyei város polgármesterének
Újpest

Méltóságos polgármester Úr!

A társadalom szélesebb rétegeinek közművelődésügyi szolgálatában az oktató intézmények mellett, részben mint ezek kiegészítői s az ott szerzett kulturális javas konzerválói, továbbfejlesztői, napról-napra fontosabb szerepet töltenek be a nyilvános könyvtárak és olvasótermek. A jól felszerelt, rendszeresen gyarapított s a könyvtári szolgálat modern szempontjai szerint működő könyvgyűjtemények csekély anyagi áldozatok ellenében igen nagy közművelődési eredményekkel jutalmazták a szervező és fenntartó közületet. A népművelési célú könyvtárak a legszélesebb néprétegek intézményei, az ú.n. közkönyvtárak, közművelődési könyvtárak pedig a nemzeti gondolat leghívebb hordozói és hagyományozói, a szellemi középosztály továbbképzését és nemesítését szolgálják. Míg az előbbiek, a népkönyvtárak szaporítása, állománygyarapítása és szervezése a modern népművelő követelmények szerint örvendetes lendületet vett, különösen a törvényhatósági népművelési bizottságok igen eredményes működése útján, viszont a művelt középosztály érdekeit szolgáló közművelődési könyvtárak szervezése és gyarapítása szinte azon a fokon maradt, ahol példaadó kezdemények után az annyi értékünket elsodró világháború találta. Még sajnálatosabb az a körülmény, hogy míg egyes törvényhatóságok, városok, sőt nagyközségek mintaszerűen, de mindenestre gazdag hatású közművelődési könyvtárakat terveztek, mások a szervezés gondolatáig sem jutottak el vagy a kezdő lépések után — rendszerint a szakszerű vezetés hiányában — elkedvetlenedtek s az alapvető szerény gyűjteménytől is szabadulni igyekeztek.

Véleményem szerint halaszthatatlanul elérkezett az ideje annak, hogy a közigazgatás ellátására hivatott egyének és közületek a gondjaikra bízott társadalmi közösség gazdasági, szociális és egyéb, lényegében anyagi előhaladásán munkáló szervei, a művelt szellemi középosztály továbbképzését és

művelését az erre legalkalmasabb intézmények, könyvtárak szervezésével és fenntartásával programjaikba iktassák s ezzel minél erősebbé tegyék azt a lelki és szellemi fegyverzetet, amelynek elhanyagolása a művelt társadalmi rétegek vezető szerepének és vezető hivatásának, nemkülönben tekintélyének megmaradását veszélyeztetik.

Törvényhatóságaink és megyei városaink anyagi viszonyainak ismeretében ideális megoldásra természetesen nem gondolhatunk, de meg kell keresnünk a csekély anyagi áldozatot kívánó, mindazonáltal a magasztos célt eredményesen szolgáló szerényebb megoldás módjait; olyan alapvetést, amely szerény keretei között se biztosítja a fejlődést, az intézmény a jövőendő méltóbb kibontakozását.

Az egybeépült s közlekedésileg is jól összekapcsolt Újpest és Rákospalota megyei városok lélekszáma az 1936 évi állapot szerint (73.617+46.479) meghaladja a 120.000-et, olyan izmos földrajzi-társadalmi egység e két város, amellyel — társadalmi rétegeinek viszonylag magas műveltségét tekintve — egyetlen törvényhatósági jogú városunk sem dicsekedhetik, amely utóbbiak közül a legnagyobbak lakosságának mintegy fele része tudvalevőleg a város életében részt nem vevő földműves, tanyasi nép. Mindezzel e városok (Debrecen, Szeged, Kecskemét) olyan színvonalú közművelődési könyvtárakat szerveztek s tartanak fenn, amelyek valóban alkalmasak arra, hogy sokat hangoztatott „kulturális fölényünk” dokumentumai legyenek. De hivatkozhatnánk Győr, Székesfehérvár, Sopron, Szombathely városok jelentős, nagy kultúrhatású könyvtári intézményeire, amelyek mintaszerűen szolgálják kitűzött céljaikat.

Újpest és Rákospalota megyei városok sok tekintetben homogénebb művelt rétegeinek lélekszáma a fentiek bármelyikét messze meghaladja, közművelődési könyvtárral azonban nem rendelkezik; mintha az állam által fenntartott helyi elemi és középfokú iskolák művelő munkája után az irodalmi művelés és nevelés, a könyv útján való ismeretszerzés és lelki nemesítés szolgálta befejezettnek tekintetnék.

Tisztelettel vagyok bátor javasolni e méltatlan állapot mielőbbi megszüntetését — s mai gazdasági viszonyaink számbavételével — Újpest és Rákospalota megyei városok ez ügyében való, egyelőre ideiglenes, együttműködését.

Az együttműködés kezdeti alapján a mindkét város érdekeinek megfelelő helyen (Újpest, Erkel u. 26. sz. a.) levő Országos Szociálpolitikai Intézet könyvtárában találtam meg, amelyet megfelelő keretnek tartok arra, hogy a két város jelentős könyvtári intézményévé fejlesztessék közös érdeklődéssel és szerény áldozattal. Ez a könyvtár egyelőre megfelelő helyiséggel — s az Erzsébet Népakadémia könyvtárának beolvasztásával, a maga 37.000 kötetnyi könyvanyagával — igen jó alapvetésül kínálkozik. A továbbfejlesztést egyrészt a mai könyvtárt birtokló alapítvány, másrészt Újpest és Rákospalota megyei városok gondozná a gyarapítást szolgáló költségvetésszerűen biztosított évi rendes dotálással s egy-egy könyvtári tudományos képzettségű tisztviselői állás szervezésével, amely anyagi áldozat jelentős része kellő könyvforgalom s az olvasók megszervezése után — tapasztalataim szerint: megtérülne. A két város által megszavazott évi hozzájárulás terhére szerzendő könyvanyag a két város külön-külön letétjeként lenne nyilvántartva, amely két letétgyűjtemény a távolabbi, kedvezőbb jövőben, esetleg, önálló könyvtárrá lenne szervezhető, ha a fenntartók azt kívánatosnak tartanák. Az erre vonatkozó megállapodás későbbi feladat volna.

A terv megvalósítása esetén hajlandó volnék a könyvtár közgyűjteménnyé nyilvánítására illetékes helyen javaslatot tenni, amelynek remélt kedvező elintézése után a könyvtár részesülhetne azokban az erkölcsi és anyagi előnyökben, amelyeket az 1929. évi XI. tv. a közgyűjtemények számára biztosított.

Amennyiben a város döntésre hivatott tényezői e tárgyban kedvező határozatot hoznak, alulírott, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsa azonos lesz, hogy a jóváhagyásra jogosított hatóságok e nagyfotosságú közművelődési ügyben kedvezően döntsének.

Budapest 1937. -----

a közgy. orsz. főfel. megbíz.

(Ez iratom azonos példányát egyidejűleg megküldöttem ----- polgármesterének.)

Dr. Semsey Aladár úrnak
Újpest m. város polgármesterének
Újpest

Nagys. polgármester Úr!

Városi közkönyvtár szervezése tárgyában
22.666-1937. sz. a. kelt válaszában foglaltakra
tisztelettel a következőkben válaszolok:

A közkönyvtár szervezése Újpest várost abban az esetben, ha Rákospalota m. várossal, valamint az Orsz. Szociálpolitikai Intézettel az ügyben való együttműködése biztosítható volna, a következők terhelnék:

1. egy IX. fiz. oszt. alkönyvtárnoki állás
szervezése

cca. 2760 P.

Mivel az 1929. évi XI. tc. 12 §-a szerint a községi (városi) közgyűjtemények személyzete a község (város) alkalmazottainak létszámába tartozik és a községek (városok) közigazgatási személyzetével azonos elbánásban részesül, a helyi előlépési lehetőségek szerint illetményei idővel emelkednek abban az esetben, ha a könyvtár a törvényes feltételek birtokában közgyűjteménnyé nyilváníttatik.

2. A könyvvállomány gyarapítására és
könyvkötésre évi

2000 P.

összesen: 4760 P.

Ha Újpest város közönsége hajlandó az Orsz. Szociálpolitikai Intézettel a szervezésben és fenntartásban együttműködni, az Intézet Alapítványa kész könyvtári helyiségeit kibővíteni, illetőleg olvasóhelyiségről is gondolkodni.

Ha Újpest város közönsége az Intézettől függetlenül látná jónak közkönyvtárát megalapítani, a IX. fiz. osztályú tudományos szakképzettségű tisztviselő illetményein kívül gondoskodni kellene legalább egy tudományos szakképzettségű gyakorlonok illetményeiről, amelynek minimuma, az állami rendszerű illetmények sorában havi 113,50 P., azaz évi 1350 P. Szükség volna továbbá egyelőre, nagyobb forgalom kialakulása előtt legalább egy altiszt alkalmazására, állami rendszerű kiegészítő-járandósággal, havi 68 P. kezdő díjazással (évi 816 P.) Ruhatárból, olvasóteremből, könyv-

raktárból s esetleg altiszti lakásból álló helyiség bérlete évi 2000 P.- Fűtésre, világításra s egyéb dologi szükségletekre előirányozandó lenne kb. 15600 P.

Ebben az esetben tehát az összes költségek a következőképpen alakulnának:

1. IX. fiz. o. tisztviselő (alkönyvtárnok) illetm.	
2760 P.	
2. gyakornok illetménye	1356 P.
3. kisegítő szolga díja	816 P.
4. helyiség bérösszege	2000 P.
5. fűtés és világítás stb.	1000 P.
6. könyvbeszerzés és kötés	2000 P.
összesen:	9932 P.

Ez összegben a dologi kiadások összegei természetesen másként alakulnak, ha a város megfelelő helyiséggel rendelkezik s kedvezményezett fűtési és világítási lehetősége van.

A könyvtár gyarapítására (könyvkötésre) fordítandó összeget gyarapítaná a napi, havi vagy évi könyvtárhasználati jegyekből befolyó összeg s közgyűjteménnyé nyilvánítás esetén az állami segély. Az előbbi havi ötszáz taggal, tagonként 50 fillérrel számolva 3000 pengővel, az utóbbit egyelőre 600 pengővel lehetne előirányozni. Az előbbi összeg nagysága a könyvtár vezetőségének agilitásától függ, különösen az olvasókedv felébresztésének és ébrentartásának mértékétől és módjaitól, ezért előre biztonsággal ki nem számítható.

Ha a könyvtár nem bérhelyiségben, hanem önálló, erre a célra építendő épületben helyeztetnék el, az épületet „közművelődési ház” típusban volna ajánlatos megépíteni, ebbeli elhelyezést találhatna más közérdekű gyűjtemény (múzeum, képtár stb.) is s egyúttal hangversenyek és kiállítások helyiségéül is szolgálhatna, annál inkább, mert Újpest megyei város igényeit a ma ily célokra igénybe vehető helyiségek (a városháza közgyűlési terme, klubhelyiség, Szociálpolitikai Intézet nagyterme, stb.) nem elégítik ki. A „közművelődési ház” sokoldalúan szolgálhatná a város közművelődési érdekeit s az időnként bérbe adható helyiségek a fönntartás költségeit jelentékeny mértékben fedeznék.

Bp. 1937. IX. 15.

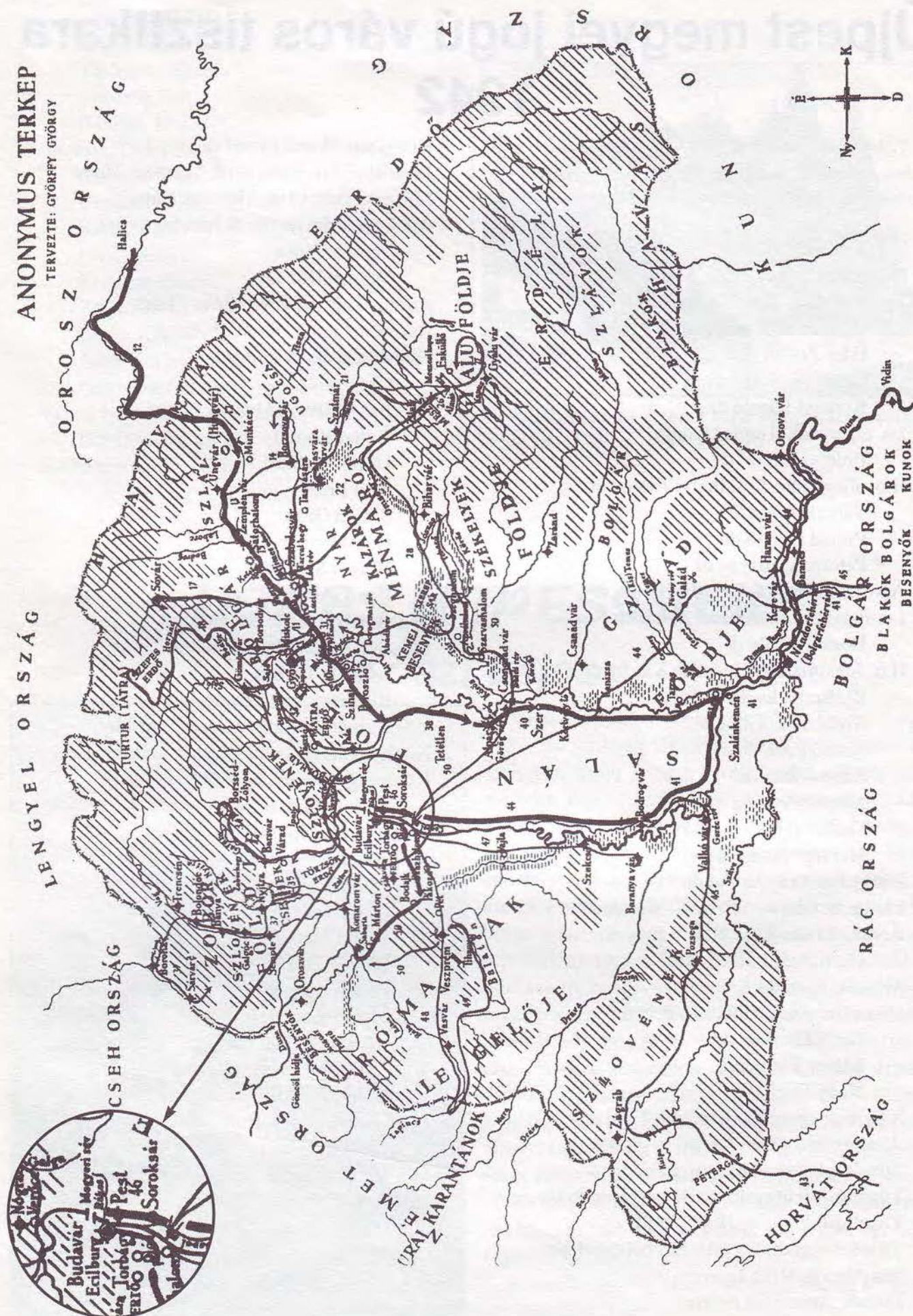
A honfoglalás emlékei

A honfoglalás 1100. évfordulójára emlékezve szerte az országban emlékműveket emelnek, emléktáblákat avatnak, régi műemlékek kapják vissza eredeti szépségüket a gondos felújítás után. Mi, újpestiek büszkén emlegetjük: nekünk is közünk van a honfoglalás eseményeihez annyiban, hogy Káposztásmegyer és Békásmegyer között egykor fejedelmi révátkelő volt.

Erről Anonymus: Gesta Hungarorum c. munkájában emlékezik meg, és Györffy György régész és történész dolgozta fel nagy alaposággal ezt a híradást. Most két érdekes anyagot közlünk. Az egyik, Györffy professzor által készített térkép arról, hogy milyen volt a honfoglalás Anonymus szerint. Ez a térkép mint illusztráció, Györffy György: Anonymus Gesta Hungarorum c. könyvében jelent meg. (Magyar Helikon, 1977) Ezen a térképen világosan látszik a Megyeri rév jelölés. A másik, ugyancsak Györffy munkája a „Magyarok elődeiről és a honfoglalásról” (Budapest 1958. 128 oldal.) c. könyvből való. A szöveg és a lábjegyzet magáért beszél. Reméljük, a közölt két adat segíti az illetékes döntéshozók munkáját aminek eredménye talán egy szerény Emlékjel lehet...

„A magyar rév

Néhány nappal később Árpád vezér meg összes főemberei közös elhatározással, egyetértéssel és szabad akarattal kivonultak a szigetről, és tábornok utottak Soroksáron túl a Rákos vizéig. S midőn látták, hogy mindenfelől bátorságban vannak, és senki sem bír nekik ellent állani, átkeltek a Dunán. A révet ahol az átkelést végrehajtották, Magyar-révnek nevezték el azért, mert a hét fejedelmi személy, akik hétmagyarnak mondták, ott hajózott át a Dunán. (PORTUS MOGER — a mai Békásmegyer és Káposztásmegyer között levő Duna-szakasz révje. A MEGYER helynevek itt is, másutt is a MEGYER törzsnevet tartották fenn, amely a magyar népnév változata. Gy. Gy.) Mikor odaát voltak, tábornok utottak a Duna mellett a felhévizekig. (AD AQUAS CALIDAS SUPERIORES, az az Felhévíz, a mai Lukács és Császár fürdő táján levő hévizekre vonatkozik. Gy. Gy.) Ennek hallatára a Pannónia földjén lakó összes rómaiak futással biztosították életüket. Másnap pedig Árpád vezér meg minden főembere, Magyarország valamennyi vitézével együtt, bevonult Attila király városába. Ott látták a királyi palotákat — egyeseket földig romban, másokat nem —, és fölötté csodálták mindazt a kőépületet. (AQUINCUM romjait Anonymus Attila városának nézi. Gy. Gy.)”

Újpest megyei jogú város tisztikara 1942

Többek kérésére az alábbiakban közöljük Újpest város tisztikara névsorát az 1942-es esztendőben.
(Forrás: Pest-Pilis-Solt-Kiskun v.megye Tisztinévsora 1942.)

Polgármester: Hess Pál dr.

Polgármester-helyettes: Szalay Sándor dr.

Tanácsnokok: Bakó Oszkár dr.

Csizmadia Zsigmond dr.

Éder Zoltán dr.

Gözszy-Kováts István

Kerényi László dr.

I.o. aljegyzők: Hajós György

Erdélyi László dr.

II.o. aljegyzők: Keszthelyi Alajos dr.

Tárnai József dr.

Prónai László dr.

Petonszky István dr.

Árvaszéki jegyző: Técsőy Henrik dr.

I.o. fogalmazók: Maróti Zoltán dr.

Bozsi Mihály dr.

II.o. fogalmazók: Hegedűs Károly dr.

ifj. Szabados Béla dr.

Szebeni E. Tibor dr.

Szabó Kálmán dr.

Bánó Vince dr.

Mérő István dr.

Csabai Gyula dr.

Hídvégi János dr.

Főügyész: Magyar Pál dr.

M. kir. tisztiorvos: Pesta László dr.

Árvaszéki ülnökök: Nyiri János dr.

Ugró Zuárd dr.

Mérnök: Konrád Kálmán

Városi orvosok: Holkó Károly dr.

Bernolák Béla dr.

Száraz Elemér dr.

Nagy Dezső dr.

Vágóhídi igazgató: Istvánffy Ernő dr.

Állatorvos: Fábián László

Tűzoltóparancsnok: Jarmatzky Jenő

Tűzoltó-főfelügyelő: Szilágyi-Németh Gyula

Tűzoltó-felügyelő: Hajós Emil

Tűzoltó-segédfelügyelő: Szebellédy Lajos

Pénztárnok: Róth Ferenc

Ellenőr: Windisch Ferenc

Közgyám: Wertz József dr.

Javadalmi hiv. számvevő: Szemere János

Műszaki számvevő: Horváth Károly

Adóügyi számvevők: Schneider Lehel

Vanyek János

Vanyek Román

Adóügyi alszámvevő: Révay Imre

II.o. pénztárnok: Jónák P. Antal

Nyilvántartók: Szabó József

Györe Géza

Balogfalvi András

Hollai Rudolf

Ürmössy Attila

Kiss Imre

Simon Géza

Dents Gyula

Völgyi Sándor

Bozó Dezső

Segédnyilvántartó: Szál Margit

Műszaki tisztek: Pannonhalmi Tibor

Inczeffy Ferenc

ifj. Vereczkey Ferenc

Közigazgatási iktató: Krasznai Miklós

Közigazgatási kiadó: Pásztor Andor

Közigazgatási irattáros: Fábry Ottó

Árvaszéki iktató: Surányi József

Árvaszéki kiadó: Halász István

Adótisztek: Wegroszta M. Sándor

Almády Elemér

Császtvai János

Szabó János

Einvág Zoltán

Perich Károly

Metz Ferenc

Kőszegi István

Gárdonyi Béla

Halász Béla

Garamszegi Károly

Endrődi József

Ungvári Géza

Hőbert Béla

Végrehajtók: Nagyváradai Ferenc

Kolozsvári Pál

Honti Gy. István

Bus László

Laborczy Miklós
Rezi Sándor
Várhegyi József
Herczog Ede
Bánhidi János

Írnokok: Dulai Jenő

Csapkay Lajos
Csermely János
Kádár Béla

Farkas Gyula

Roncay Ernő

Zsiga János

Kádár Kálmán

Ábrahám Lajos

Boros László

Városi közkórház igazgató-főorvosa:

Dévényi Rudolf dr.

Kórházgondnok: Németh János

A Városháza és Újpest első autóbusszjáratának képe 1931-ből

HÍRES ÚJPESTIEK

Kriszt Lajos

Újpest egykori főszámvevője. Kriszt Lajos 1889-ben született Újpesten. Iskolái elvégzése után 1909-ben lépett a város szolgálatába, először mint adótiszt, fogalmazó, majd polgármesteri titkár, a személyi ügyek referense. 1921-1926 között az újpesti Adóhivatal helyettes vezetője volt. 1926-ban választották főszámvevőnek. Kriszt Lajos aktív közéleti ember volt. Több társadalmi megbízatása közül talán a legfontosabb, a Stefánia Szövetség ellenőri munkája volt. Ebben a munkakörében hatásosan befolyásolta a Szövetség szociális tevékenységét. Példás közéleti és köztisztviselői munkát végzett. A II. világháború alatt kiállt az üldözöttek védelmében. Emlékére — az újpesti önkormányzat tisztviselői elismerésére — 1995-ben fia „Kriszt Lajos emlékére” elnevezéssel alapítványt hozott létre. Ez az alapítvány évről-évre, Kriszt Lajos halálának évfordulóján január 30-án jutalomban részesíti azt az önkormányzati tisztviselőt, aki az előző évben a legtöbbet tette Újpest polgáraiért.

Kriszt Lajos 1953-ban halt meg. Sírja a Megyeri úti temetőben van.

30 éve halt meg Berda József

1966. július 5-én hajnalban, az újpesti Árpád kórház egyik kórtermében meghalt Berda József „újpesti polgár és költő” ahogyan önmagát szívesen bemutatta. Élete és Újpest — megszakítás nélkül — 1916-tól szorosan összetartozott. Itt írta első verseit amelyeknek főszereplői többnyire újpesti emberek voltak, itt élt albérletben — legtovább a Szt. Gellért utcában — és ezt a várost tartotta „szíve szerint választott” szülőhazájának. Berda jellegzetes személyisége volt Újpestnek, mindenki barátja, mindenki cimborája. Pártfogói között püspököt éppúgy találunk, mint híres irodalmárt, városi vezetőt, minisztert és számos kocsmárost.

Halálának évfordulójára emlékezve két, eddig nem publikált fényképet közlünk. Az egyik 1948-ban a Pilis hegységben készült (a költő az ülő sor bal oldalán), a másik kép Fery Antal grafikus alkotását ábrázolja. Fery, Berdának születésnapjára ajándékként készítette ezt a grafikát, melyet a költő aláírásával hitelesített.

Berda József

Az Újpesti Városvédő Egyesület hírei

➤ Egyesületünk 1996. május 18-án látogatást szervezett a Vízművek újpesti telepére. Az üzemépületeket Somosi József tagtársunk mutatta be. Az arborétum szépségű környezet, a szépen felújított üzemépületek nagy tetszést arattak a résztvevők körében. (Képünk ezen a látogatáson készült a szolgálati lakások épületéről.)

➤ Az Újpesti Munkásmozgalmi Klub egyesületünk jogi tagja lett. Erről az elhatározásáról levélben értesítette a klub vezetősége egyesületünk elnökségét. Ezúton is köszöntjük a Klub tagjait! Reméljük, hogy egyesületünk célkitűzéseinek megvalósításához sok ötletet és segítséget kap.

➤ Június 2-án ünnepélyes istentisztelet keretében búcsúztatta el az újpesti Baptista Gyülekezet nyugdíjba vonuló lelkipásztorát, Révész Benjámin urat. Egyesületünk és a Helytörténeti Alapítvány jókívánságait és köszönetét Kadlecovits Géza alelnök úr tolmácsolta. Átadta Szunyoghy András grafikusművész „Újpest” című alkotását Révész úrnak, aki egyesületünk alapító tagja. Az ünnepség végén a búcsúzó lelkipásztor kérte, hogy köszönetét tolmácsoljuk az egyesület tagjainak és az újpesti helytörténészeknek.

➤ Június 25-én egyesületünk tagjai Pannonthalmára látogattak. Az 1000 esztendőös monostor kincsei, a felújított épületek és az emlékkiállítás megtekintése után, orgonakoncerten élvezhették a Bazilika kitűnő akusztikáját és a művészi orgonamuzsikát.

➤ Egyesületünk — a korábbi híradásnak megfelelően — szeptember elején kirándulást szervez Ópusztaszerre. Kérjük érdeklődő tagjainkat, szíveskedjenek a 1605-369 telefonszámon információt kérni, illetve a kirándulásra jelentkezni legkésőbb augusztus 10-éig.

➤ Hamarosan befejeződik az újpesti Zsinagóga felújítása. Az 1885-86-ban épült, 1000 személy befogadására alkalmas épületet utoljára 1947-48-ban újították fel a háborús pusztulásból. Idén — jelentős költséggel — szigetelték a falakat a talajvíz miatt, teljesen felújították a templombelső és a Mártír Emlékművet. Terveink szerint a felújított Zsinagógát egyesületünk tagjai — egy zsidó liturgikus zenei program keretében — ősszel ismerhetik meg.

Helytörténeti hírek...

☞ Az önkormányzat Társadalmi kapcsolatok Bizottsága 300.000.- Ft támogatást ítél meg az Újpesti Helytörténeti Értesítő ez évi kiadásához. Köszönjük!

☞ 1966. július 5-én 30 éve, hogy meghalt Berda József. Július 4-én a Farkasréti Temetőben lévő sírjánál rendezett koszorúzást Alapítványunk kuratóriuma.

☞ Az Újpesti Helytörténeti Alapítvány gondozásában, az Újpesti Városvédő Egyesület kiadásában, megjelent az „Újpesti egyházak és felekezetek története 1830-1995” című tanulmánykötet. A hat római katolikus plébánia, két református, az evangélikus és a baptista gyülekezetek valamint a zsidó hitközség történetét bemutató kiadványt, július 16-án sajtótájékoztató keretében ismertette a kiadó. A kötet szerkesztője Sipos

Balázs, a tipográfiát Wagner Attila, a fedéltervet ifj. Varga Lajos készítette. A tanulmányok szerzői között lelkipásztorokat és helytörténészeket találunk. A könyv bolti forgalomban is kapható lesz. Megrendeléseket lehet küldeni az Újpesti Városvédő Egyesület címére: 1047. Budapest, Bródy Imre u. 1. A vásárlás egyéb lehetőségeiről a sajtón keresztül adunk információt.

☞ 1997. tavaszán ismét lesz helytörténeti vetélkedő, ezúttal az újpesti általános iskolások részére. A Helytörténeti Alapítvány kuratóriuma szeptember elején dönt a vetélkedő új formájáról, a díjakról és más kérdésekről. Az eddig megrendezett öt vetélkedőn, összesen 350 diák ismerkedett Újpest történetével. Három középiskolai és két általános iskolai vetélkedőn több mint 40 tanár segített a felkészítésben. Jövőre már oktató-film is segíti a versenyzőket a felkészülésben.

Az Árpád és István út találkozásának képe 1935-ben

Az alapítvány támogatói:

ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY,
ÉPORG KFT., FILE SELSZ KFT.,
HANZLIK PÁL, HOLLÓSI GYÖRGY,
IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA,
IVÁNYI JÁNOS, DR. KAPOLYI LÁSZLÓ,
KOZMA SÁNDORNÉ, PYLON 2000 KFT.,
RICOPY KFT., ÚJPESTI KÖZÖSSÉGI TV,
ÚJPEST ÖNKORMÁNYZATA,
ÚJPESTI VAGYONKEZELŐ RT.

Kiadja: az Újpesti Helytörténeti Alapítvány

Elnök: Dr. Sipos Lajos

Szerkesztő: Kadlecovits Géza

Szerkesztőség: 1047 Bródy Imre u. 1. Tel.: 160-5369

Tipográfia: Wagner Attila

Készítette: a Spácium Bt.

Felelős: Koós Gábor